

Rättsfallssamlingen

DOMSTOLENS DOM (stora avdelningen)

den 7 augusti 2018*

”Begäran om förhandsavgörande – Tillnärmning av lagstiftning – Ansvarsförsäkring för trafik med motorfordon – Tredje direktivet 90/232/EEG – Artikel 1 – Ansvar för personskador på andra passagerare än föraren – Obligatorisk försäkring – Direktivs direkta effekt – Skyldighet att underlåta att tillämpa nationella bestämmelser som strider mot ett direktiv – Skyldighet att underlåta att tillämpa avtalsvillkor som strider mot ett direktiv”

I mål C-122/17,

angående en begäran om förhandsavgörande enligt artikel 267 FEUF, framställd av Court of Appeal (Appellationsdomstolen, Irland) genom beslut av den 2 mars 2017, som inkom till domstolen den 9 mars 2017, i målet

David Smith

mot

Patrick Meade,

Philip Meade,

FBD Insurance plc,

Ireland,

Attorney General,

meddelar

DOMSTOLEN (stora avdelningen)

sammansatt av ordföranden K. Lenaerts, avdelningsordförandena L. Bay Larsen, T. von Danwitz, J. L. da Cruz Vilaça, A. Rosas och J. Malenovský samt domarna E. Juhász, A. Borg Barthet, A. Arabadjiev (referent), A. Prechal, E. Jarašiūnas, K. Jürimäe och C. Lycourgos,

generaladvokat: Y. Bot,

justitiesekreterare: biträdande justitiesekreterare M.-A. Gaudissart,

efter det skriftliga förfarandet och förhandlingen den 5 februari 2018,

* Rättegångsspråk: engelska.

med beaktande av de yttranden som avgetts av:

- FBD Insurance plc, genom M. Feeny, solicitor, F. X. Burke, advocate, F. Duggan, BL, J. O'Reilly, SC, J. Corcoran, advocate, och M. Collins, SC,
- Irland, genom S. Purcell, i egenskap av ombud, biträdd av C. Toland, SC, T. L. Power, BL, och H. Mohan, SC,
- Frankrikes regering, genom R. Coesme, i egenskap av ombud,
- Nederländernas regering, genom M.K. Bulterman och M.H.S. Gijzen, båda i egenskap av ombud,
- Europeiska kommissionen, genom K.-P. Wojcik och N. Yerrell, båda i egenskap av ombud,

och efter att den 10 april 2018 ha hört generaladvokatens förslag till avgörande,

följande

Dom

- 1 Begäran om förhandsavgörande avser frågan huruvida unionsrätten ska tolkas så, att en nationell domstol i en tvist mellan enskilda ska underlåta att tillämpa nationella bestämmelser och ett avtalsvillkor som vilar på dessa bestämmelser, vilka strider mot artikel 1 i rådets tredje direktiv 90/232/EEG av den 14 maj 1990 om tillnärmning av medlemsstaternas lagar och andra författningar om ansvarsförsäkring för motorfordon (EGT L 129, 1990, s. 33; svensk specialutgåva, område 13, volym 19, s. 189) (nedan kallat tredje direktivet).
- 2 Begäran har framställts i ett mål mellan David Smith, å ena sidan, och Patrick och Philip Meade, FBD Insurance plc (nedan kallat FBD), Irland och Attorney General, å andra sidan. Målet avser ersättning för den skada som David Smith åsamkats till följd av en trafikolycka i vilken ett fordon, som framfördes av Patrick Meade och ägdes av Philip Meade och som var försäkrat hos FDB, var inblandat.

Tillämpliga bestämmelser

Unionsrätt

- 3 Genom Europaparlamentets och rådets direktiv 2009/103/EG av den 16 september 2009 om ansvarsförsäkring för motorfordon och kontroll av att försäkringsplikten fullgörs beträffande sådan ansvarighet (EUT L 263, 2009, s. 11) upphävdes rådets direktiv 72/166/EEG av den 24 april 1972 om tillnärmning av medlemsstaternas lagar och andra författningar om ansvarsförsäkring för motorfordon och kontroll av att försäkringsplikten fullgörs beträffande sådan ansvarighet (EGT L 103, 1972, s. 1; svensk specialutgåva, område 6, volym 1, s.111) (nedan kallat första direktivet), rådets andra direktiv 84/5/EEG av den 30 december 1983 om tillnärmning av medlemsstaternas lagstiftning om ansvarsförsäkring för motorfordon (EGT L 8, 1984, s. 17; svensk specialutgåva, område 6, volym 2, s. 90) (nedan kallat andra direktivet) och tredje direktivet. Till följd av tidpunkten för de faktiska omständigheterna i det nationella målet ska dock även de upphävda direktiven beaktas.

4 Artikel 3.1 i första direktivet hade följande lydelse:

”Varje medlemsstat [skall] vidta de åtgärder som är nödvändiga för att fordon som är normalt hemmahörande inom dess territorium skall omfattas av ansvarsförsäkring. Försäkringens omfattning och villkor skall bestämmas inom ramen för dessa åtgärder.”

5 I artikel 1.4 i andra direktivet stadgades följande:

”Varje medlemsstat skall inrätta eller auktorisera ett organ med uppgift att svara för ersättning, åtminstone upp till den gräns som den obligatoriska försäkringen skall ersätta, för saksador och personskador orsakade av oidentifierade fordon eller av fordon för vilka sådan obligatorisk försäkring som avses i punkt 1 inte tecknats. ...”

6 I artikel 1 första stycket i tredje direktivet föreskrevs följande:

”[D]en försäkring som avses i artikel 3.1 i [första direktivet] [skall] omfatta ansvarighet för personskador som drabbar alla passagerare med undantag av föraren.”

7 EU-domstolen meddelade den 19 april 2007 dom i målet Farrell (C-356/05, EU:C:2007:229). I den domen fastställde EU-domstolen att artikel 1 i tredje direktivet ska tolkas så, att artikeln utgör hinder mot nationella bestämmelser, såsom de irländska bestämmelser som var tillämpliga i det nationella målet, enligt vilka den obligatoriska ansvarsförsäkringen för motorfordon inte omfattar ansvarighet för personskador som drabbar personer som färdas i en del av ett motorfordon som varken har utformats eller försetts med sittplatser för passagerare. EU-domstolen slog vidare fast att nämnda bestämmelse uppfyller samtliga villkor för att ha direkt effekt och därmed ger rättigheter som enskilda kan åberopa direkt vid nationell domstol. EU-domstolen fann emellertid att det ändå ankom på den nationella domstolen att pröva huruvida bestämmelsen kunde åberopas mot ett organ som det som var i fråga i det mål som ledde fram till nämnda dom.

8 I dom av den 10 oktober 2017, Farrell (C-413/15, EU:C:2017:745) fann EU-domstolen att enskilda kan åberopa artikel 1 första stycket i tredje direktivet i förhållande till ett organ som av Irland har tilldelats ett uppdrag av allmänintresse i den mening som avses i artikel 1.4 i andra direktivet och som därför enligt lag har mera vittgående befogenheter än dem som är tillämpliga mellan enskilda.

Irländsk rätt

9 Section 56.1 i Road Traffic Act 1961 (1961 års vägtrafiklag), i den lydelse lagen hade vid tidpunkten för de faktiska omständigheterna i det nationella målet (nedan kallad 1961 års lag), föreskrev att en bilförare inte fick framföra ett mekaniskt drivet fordon på allmän väg utan att ha ett godkänt och giltigt försäkringsbrev som omfattade sådan oaktsamhet vid användningen av fordonet som kunde leda till ersättningsansvar i förhållande till varje annan person utom den undantagna personen.

10 I section 56.3 i 1961 års lag föreskrevs att användning av ett fordon i strid med förbudet i section 56.1 utgör ett brott.

11 I section 65.1.a i samma lag preciserades vad som skulle förstås med ”undantagen person” enligt lagens section 56.1:

”Varje person som begär ersättning för personskada som drabbat honom medan han var i eller på ett sådant mekaniskt drivet fordon (eller ett fordon draget av ett sådant fordon) som omfattas av ett relevant dokument, förutom ett mekaniskt drivet fordon, ett draget fordon eller ett fordon som utgör

en kombination av fordon av en klass som i samband med denna bestämmelse utpekats i ministeriella förordningar, i den mån dessa förordningar inte kräver en obligatorisk ansvarsförsäkring som omfattar passagerare för:

- i) varje del av ett mekaniskt drivet fordon, förutom ett stort fordon avsett för allmänt bruk, såvida inte denna del av fordonet utformats eller försetts med sittplatser för passagerare, eller
 - ii) en passagerare sittande i en husvagn förbunden med ett mekaniskt drivet fordon medan denna kombination av fordon förflyttar sig på allmän plats.”
- 12 Section 6 i Road Traffic (Compulsory Insurance) Regulations 1962 (1962 års ministeriella förordning om obligatorisk försäkring vid vägtrafik) i den version som var i kraft vid tidpunkten för de faktiska omständigheterna i det nationella målet (nedan kallad 1962 års förordning) innehöll följande bestämmelse:

”Följande fordon ska vara sådana som avses i [section 65.1.a i 1961 års lag]:

- a) alla fordon, utom motorcyklar, som utformats och försetts med sittplatser för passagerare.

...”

Målet vid den nationella domstolen och tolkningsfrågan

- 13 Den 19 juni 1999 skadades David Smith mycket allvarligt när den skåpbil i vars bakre del han färdades som passagerare kolliderade med ett annat fordon som också körde på allmän väg nära Tullyallen (Irland). När olyckan inträffade ägdes skåpbilen av Philip Meade och framfördes av Patrick Meade. Skåpbilen var inte försedd med fasta sittplatser för de passagerare som färdades baktill i fordonet.
- 14 Den försäkring som Philip Meade hade tecknat hos FDB var giltig vid tidpunkten för olyckan och var godkänd enligt tillämpliga irländska bestämmelser. Försäkringsbrevet innehöll en klausul enligt vilken försäkringsskyddet endast omfattade den passagerare som satt på en fast sittplats i fordonet och utslöt således passagerare som färdades baktill i skåpbilen från skydd.
- 15 David Smith väckte talan vid High Court (Överdomstolen, Irland) mot Patrick och Philip Meade för vårdslöshet i trafik och bristande omsorg. Med parternas samtycke tillät denna domstol FDB, Irland och Attorney General att intervensera i målet i egenskap av svarande.
- 16 Efter delgivning av David Smiths begäran om skadestånd nekade FDB, genom skrivelse av den 13 augusti 2001, att betala ersättning för Philip Meades räkning för de personskador som åsamkats David Smith. Försäkringsbolaget åberopade undantagsklausulen i försäkringsbrevet och hävdade att personskador som åsamkats personer som färdats som passagerare i en del av fordonet som varken utformats eller försetts med sittplatser för passagerare inte omfattades av försäkringen.
- 17 I dom av den 5 februari 2009 slog High Court (Överdomstolen) fast att det följer av EU-domstolens praxis, särskilt av dom av den 13 november 1990, *Marleasing* (C-106/89, EU:C:1990:395) att skyldigheten att göra en direktivkonform tolkning i förevarande fall innebar att det ska bortses från det undantag för försäkringsskydd som föreskrivs i section 65 i 1961 års lag vad beträffar skador som åsamkats personer som befinner sig i en del av ett motorfordon som inte har utformats eller försetts med sittplatser för passagerare. Genom denna dom och genom ett beslut av den 18 januari 2010 ogiltigförklarade High Court (Överdomstolen) undantagsklausulen i det försäkringsavtal som Philip Meade hade tecknat.

- 18 Den 10 februari 2009 stadfäste High Court (Överdomstolen) en förlikning som ingåtts mellan FBD och David Smith efter domen av den 5 februari 2009. I enlighet med denna överenskommelse betalade FBD ett belopp på 3 miljoner euro till David Smith. Som en följd av betalningen inträdde FBD i David Smiths rättigheter avseende nämnda betalning.
- 19 Förfarandet mot dels Patrick och Philip Meade, dels Irland och Attorney General vilandeförklarades.
- 20 FBD överklagade High Courts (Överdomstolen) dom till den hänskjutande domstolen, Court of appeal (Appellationsdomstolen, Irland) och hävdade att High Court (Överdomstolen) hade tillämpat den rättspraxis som följde av dom av den 13 november 1990, Marleasing (C-106/89, EU:C:1990:395) felaktigt, och att nämnda dom och beslut resulterat i att tredje direktivet retroaktivt fått ett slags horisontell direkt effekt, då FDB är att betrakta som enskild. Detta försäkringsbolag förklarade också att bolaget, om dess överklagande blev framgångsrikt, skulle försöka få tillbaka det belopp som det betalat till David Smith från irländska staten.
- 21 Den hänskjutande domstolen har påpekat att personer som färdades i skåpbilar som inte var försedda med fasta sittplatser, vid tidpunkten för de faktiska omständigheterna i det nationella målet, var "undantagna personer" vid tillämpning av section 65.1 a i) i 1961 års lag och av 1962 års förordning och att det således inte fanns någon rättslig skyldighet att försäkra sådana personer i irländsk rätt. Denna domstol har även preciserat att bilister som hade ett godkänt försäkringsbrev inte gjorde sig skyldiga till brott genom att framföra ett fordon utan försäkringstäckning för passagerare som befann sig i den bakre delen av det fordon som inte var utrustat med fasta sittplatser.
- 22 Den hänskjutande domstolen har vidare erinrat om att det i det nationella målet och i motsats till det mål som ledde fram till dom av den 19 april 2007, Farrell (C-356/05, EU:C:2007:229) är frågan om ett privat organ, nämligen försäkringsbolaget FDB.
- 23 Enligt denna domstol utesluter section 65.1 a i 1961 års lag och artikel 6 i 1962 års förordning uttryckligen och entydigt täckning från den lagstadgade ansvarsförsäkringen för motorfordon i ett sådant fall som i det nationella målet där passageraren befinner sig i en del av ett mekaniskt drivet fordon som inte utrustats med fasta sittplatser. Dessa bestämmelser är resultatet av ett medvetet lagstiftningspolitiskt val och är uppenbart inte en följd av ett misstag från den nationella lagstiftarens sida.
- 24 Den hänskjutande domstolen har preciserat att det därför inte är möjligt att tolka dessa bestämmelser på ett sätt som är förenligt med bestämmelserna i tredje direktivet, eftersom en sådan tolkning mot bestämmelsernas klara ordalydelse skulle utgöra en tolkning *contra legem*.
- 25 Den hänskjutande domstolen frågar sig under dessa omständigheter om vilka skyldigheter som enligt unionsrätten åvilar en nationell domstol vid vilken en tvist mellan enskilda har anhängiggjorts, när tillämplig nationell lagstiftning är uppenbart oförenlig med bestämmelserna i ett direktiv som uppfyller alla nödvändiga förutsättningsar för att ha direkt effekt och när det är omöjligt att tolka denna lagstiftning på ett sätt som överensstämmer med detta direktiv.
- 26 Denna domstol gör bedömningen att det följer av EU-domstolens praxis, särskilt av dom av den 19 april 2016, DI (C-441/14, EU:C:2016:278) att den nationella domstolen i en sådan situation ska underlåta att tillämpa nationell rätt.
- 27 Den hänskjutande domstolen bedömer att den således ska underlåta att tillämpa section 65.1 a i 1961 års lag och artikel 6 i 1962 års förordning, eftersom dessa bestämmelser innehåller ett undantag i försäkringsskyddet för passagerare i ett motorfordon som inte sitter på en fast sittplats under körningen.

- 28 Att dessa bestämmelser inte anses tillämpliga skulle också verka retroaktivt. Härav följer att det försäkringsbrev som aktualiseras i det nationella målet inte längre skulle anses som ett "godkänt försäkringsbrev" enligt section 56.1 i 1961 års lag. Enligt den hänskjutande domstolen skulle föraren och ägaren av det fordon det är fråga om i det nationella målet under dessa omständigheter teoretiskt ha begått ett brott: den förste genom att framföra fordonet på allmän väg utan godkänt försäkringsbrev och den andre genom att tillåta att fordonet framfördes utan sådan försäkring.
- 29 Den hänskjutande domstolen anser emellertid att försäkringsbrevet automatiskt skulle återfå karaktären av ett godkänt försäkringsbrev enligt section 56.1 i 1961 års lag och att problemet med Patrick och Philip Meades straffansvar skulle försvinna, om undantagsklausulen avseende passagerare som inte färdas på en fast sittplats under körningen utgick ur det försäkringsavtal som avses i det nationella målet på grund av att den stred mot unionsrätten. Nämnda domstol frågar sig i detta sammanhang om det inte följer av dom av den 28 mars 1996, Ruiz Bernáldez (C-129/94, EU:C:1996:143), dom av den 30 juni 2005, Candolin m.fl. (C-537/03, EU:C:2005:417), och av dom av den 19 april 2016, DI (C-441/14, EU:C:2016:278), att den ifrågavarande klausulen i sig ska lämnas utan avseende på grund av att den är oförenlig med unionsrätten.
- 30 Detta ger emellertid upphov till frågan huruvida en underlåtelse att tillämpa denna undantagsklausul inte i sak motsvarar att ge artikel 1 i tredje direktivet en form av horisontell direkt effekt.
- 31 Den hänskjutande domstolen har slutligen påpekat att frågan huruvida den är skyldig att underlåta att tillämpa den undantagsklausul i försäkringsbrevet som avses i det nationella målet inte har förlorat sitt föremål efter förlikningen mellan FDB och David Smith. Nämnda domstol anser att om den i förevarande fall skulle underlåta att tillämpa denna klausul skulle härav följa att David Smith hade rätt i förhållande till Patrick och Philip Meade och att FDB var skyldigt att utge ersättning till de båda sistnämnda. Den hänskjutande domstolen anser att om den tvärtom inte skulle underlåta att tillämpa samma klausul skulle FDB kunna begära återbetalning av irländska staten för det belopp som bolaget har betalat ut till David Smith enligt förlikningsavtalet.
- 32 Under dessa förhållanden beslöt Court of appeal (Appellationsdomstolen) att vilandeförklara målet och att hänskjuta följande fråga till EU-domstolen:

"När

- a) de tillämpliga bestämmelserna i nationell rätt från den obligatoriska trafikförsäkringen utesluter personer för vilka fasta sittplatser inte har tillhandahållits i ett mekaniskt drivet fordon,
- b) det tillämpliga försäkringsbrevet anger att försäkringsskyddet begränsas till passagerare som färdas på fasta sittplatser och detta i själva verket var ett godkänt försäkringsbrev enligt den nationella lagstiftning som gällde vid tidpunkten för olyckan,
- c) de tillämpliga nationella bestämmelserna som innefattade ett sådant undantag från försäkringsskyddet redan har ansetts strida mot unionsrätten i ett tidigare avgörande av EU-domstolen (dom av den 19 april 2007, Farrell C-356/05, EU:C:2007:229) med resultatet att dessa bestämmelser inte ska tillämpas, och
- d) de nationella bestämmelsernas ordalydelse inte möjliggör en tolkning som överensstämmer med unionsrättens bestämmelser,

samt när, i en tvist mellan enskilda och ett privat försäkringsbolag om en bilolycka som år 1999 ledde till att en passagerare som inte färdades på en fast sittplats åsamkades svår personskada, den nationella domstolen, med parternas samtycke, kallat det privata försäkringsbolaget och staten som svarande, är den nationella domstolen, som underlåter att tillämpa de relevanta bestämmelserna i nationell rätt, även skyldig att underlåta att tillämpa undantagsklausulen i trafikförsäkringen eller att på annat sätt

motsätta sig att försäkringsgivaren åberopar undantagsklausulen som var giltig vid den aktuella tiden, så att den skadelidande då hade kunnat få ersättning direkt från försäkringsbolaget på grundval av försäkringsbrevet? Alternativt, skulle ett sådant resultat konkret innebära ett slags horisontell verkan av ett direktiv gentemot en privat part på ett sätt som är förbjudet enligt unionsrätten?”

- 33 Genom skrivelse som inkom till domstolens kansli den 14 september 2017 begärde Irland, enligt artikel 16 tredje stycket i stadgan för Europeiska unionens domstol, att domstolen skulle sammanträda i stor avdelning.

Prövning av tolkningsfrågan

- 34 Inledningsvis erinrar EU-domstolen om att det framgår av fast rättspraxis att det enligt det förfarande för samarbete mellan nationella domstolar och EU-domstolen som införts genom artikel 267 FEUF ankommer på EU-domstolen att ge den nationella domstolen ett användbart svar som gör det möjligt för den domstolen att avgöra det mål som den ska pröva. I detta syfte kan EU-domstolen behöva omformulera de frågor som hänskjutits. EU-domstolen kan dessutom behöva ta hänsyn till unionsbestämmelser som den nationella domstolen inte har hänvisat till i sin fråga (dom av den 13 oktober 2016, M. och S., C-303/15, EU:C:2016:771, punkt 16 och där angiven rättspraxis, och dom av den 31 maj 2018, Zheng, C-190/17, EU:C:2018:357, punkt 27).
- 35 Det framgår av beslutet om hänskjutande att tolkningsfrågan vilar på förutsättningen att det följer av EU-domstolens praxis, särskilt av dom av den 19 april 2016, DI (C-441/14, EU:C:2016:278), att den hänskjutande domstolen i det nationella målet ska underlåta att tillämpa section 65.1 a i 1961 års lag och artikel 6 i 1962 års förordning, eftersom EU-domstolen i dom av den 19 april 2007, Farrell (C-356/05, EU:C:2007:229) slog fast att dessa bestämmelser stred mot artikel 1 i tredje direktivet och att denna bestämmelse uppfyller alla nödvändiga förutsättningar för att ha direkt effekt och att det vidare är omöjligt att säkerställa en tolkning som är förenlig med de nämnda bestämmelserna utan att tolka dessa *contra legem*.
- 36 För att kunna ge den hänskjutande domstolen ett användbart svar ska det prövas huruvida unionsrätten och särskilt artikel 288 FEUF ska tolkas så, att den nationella domstol som ska pröva ett mål mellan enskilda och som omöjligt kan tolka bestämmelser i sin nationella rätt på ett sätt som är förenligt med ett direktiv har skyldighet att underlåta att tillämpa bestämmelserna i sin nationella rätt eller ett avtalsvillkor som strider mot detta direktiv och som uppfyller alla nödvändiga förutsättningar för att ha direkt effekt.
- 37 EU-domstolen erinrar härvidlag om att det följer av fast praxis att det ankommer på de nationella domstolarna när de ska avgöra en tvist mellan enskilda i vilken det framgår att den ifrågavarande nationella lagstiftningen strider mot unionsrätten att säkerställa det rättsliga skydd för enskilda som följer av unionsbestämmelserna och garantera att dessa bestämmelser ges full verkan (se, för ett liknande resonemang, dom av den 5 oktober 2004, Pfeiffer m.fl., C-397/01–C-403/01, EU:C:2004:584, punkt 111, dom av den 19 januari 2010, Küçükdeveci, C-555/07, EU:C:2010:21, punkt 45, och dom av den 19 april 2016, DI, C-441/14, EU:C:2016:278, punkt 29).
- 38 Domstolen har vid upprepade tillfällen slagit fast att medlemsstaternas skyldighet till följd av ett direktiv att åstadkomma det resultat som föreskrivs i detta samt deras skyldighet att vidta alla lämpliga åtgärder, både allmänna och särskilda, för att säkerställa att denna skyldighet fullgörs åligger alla myndigheter i medlemsstaterna, däribland de rättskipande myndigheterna inom ramen för deras behörighet (se bland annat, för ett liknande resonemang, dom av den 10 april 1984, von Colson och Kamann, 14/83, EU:C:1984:153, punkt 26; dom av den 19 januari 2010, Küçükdeveci, C-555/07, EU:C:2010:21, punkt 47, och dom av den 19 april 2016, DI, C-441/14, EU:C:2016:278, punkt 30).

- 39 Härav följer att de nationella domstolarna vid tillämpningen av nationell rätt är skyldiga att beakta samtliga nationella bestämmelser och tillämpa de tolkningsmetoder som medges enligt nationell rätt för att, i den utsträckning det är möjligt, tolka nationell rätt mot bakgrund av det aktuella direktivets lydelse och syfte så att det resultat som fastställs i direktivet uppnås och, därmed, agera i överensstämmelse med artikel 288 tredje stycket FEUF (se, bland annat, dom av den 5 oktober 2004, Pfeiffer m.fl., C-397/01–C-403/01, EU:C:2004:584, punkterna 113 och 114, dom av den 19 januari 2010, Küçükdeveci, C-555/07, EU:C:2010:21, punkt 48, och dom av den 19 april 2016, DI, C-441/14, EU:C:2016:278, punkt 31).
- 40 EU-domstolen har dock slagit fast att principen om konform tolkning av nationell rätt har vissa begränsningar. Skyldigheten för en nationell domstol att utgå från EU-rätten vid tolkning och tillämpning av de relevanta bestämmelserna i den interna rätten begränsas således av allmänna rättsprinciper och kan inte tjäna som grund för en tolkning av nationell rätt som är *contra legem* (se, för ett liknande resonemang, dom av den 24 januari 2012, Dominguez, C-282/10, EU:C:2012:33, punkt 25; dom av den 15 januari 2014, Association de médiation sociale, C-176/12, EU:C:2014:2, punkt 39, och dom av den 19 april 2016, DI, C-441/14, EU:C:2016:278, punkt 32).
- 41 Frågan hurvida en nationell bestämmelse, för det fall att den strider mot unionsrätten, inte ska tillämpas uppstår endast om det inte är möjligt att tolka bestämmelsen på ett sätt som är förenligt med unionsrätten (dom av den 24 januari 2012, Dominguez, C-282/10, EU:C:2012:33, punkt 23, och dom av den 10 oktober 2013, Spedition Welter, C-306/12, EU:C:2013:650, punkt 28).
- 42 EU-domstolen har emellertid likaså i fast praxis slagit fast att ett direktiv inte i sig kan medföra skyldigheter för en enskild och det kan inte som sådant åberopas gentemot denne (se, bland annat, dom av den 26 februari 1986, Marshall, 152/84, EU:C:1986:84, punkt 48, dom av den 14 juli 1994, Faccini Dori, C-91/92, EU:C:1994:292, punkt 20, och dom av den 5 oktober 2004, Pfeiffer m.fl., C-397/01–C-403/01, EU:C:2004:584, punkt 108). Att utsträcka möjligheten att åberopa direktiv som inte införlivats eller införlivats felaktigt till att även omfatta förhållanden mellan enskilda skulle nämligen innebära att Europeiska unionen gavs rätt att ålägga enskilda rättssubjekt skyldigheter med omedelbar verkan, trots att den endast getts sådan behörighet i de fall där den har fått rätt att anta förordningar (se, för ett liknande resonemang, dom av den 14 juli 1994, Faccini Dori, C-91/92, EU:C:1994:292, punkt 24).
- 43 Även om en direktivsbestämmelse, som syftar till att tillerkänna enskilda rättigheter eller ålägga dem skyldigheter är klar, precis och ovillkorlig kan den inte som sådan tillämpas inom ramen för en tvist som enbart berör enskilda (dom av den 5 oktober 2004, Pfeiffer m.fl., C-397/01–C-403/01, EU:C:2004:584, punkt 109, dom av den 24 januari 2012, Dominguez, C-282/10, EU:C:2012:33, punkt 42, och dom av den 15 januari 2014, Association de médiation sociale, C-176/12, EU:C:2014:2, punkt 36).
- 44 EU-domstolen har uttryckligen slagit fast att ett direktiv inte kan åberopas i en tvist mellan enskilda för att undgå tillämpning av bestämmelser i en medlemsstat som strider mot ett direktiv (se, för ett liknande resonemang, dom av den 27 februari 2014, OSA, C-351/12, EU:C:2014:110, punkt 48).
- 45 Den nationella domstolen ska nämligen enbart underlåta att tillämpa en nationell bestämmelse som strider mot ett direktiv när den har åberopats mot en medlemsstat, alla dess administrativa organ, inbegripet decentraliserade myndigheter eller mot organ eller enheter som står under statens myndighet eller kontroll eller som av en medlemsstat tilldelats en uppgift av allmänt intresse och som därför har vittgående befogenheter jämfört med dem som gäller enligt gängse tillämpliga bestämmelser i förhållandet mellan enskilda (se, för ett liknande resonemang, dom av den 24 januari 2012, Dominguez, C-282/10, EU:C:2012:33, punkterna 40 och 41, dom av den 25 juni 2015, Indėlių ir investicijų draudimas och Nemaniūnas, C-671/13, EU:C:2015:418, punkterna 59 och 60, och dom av den 10 oktober 2017, Farrell, C-413/15, EU:C:2017:745, punkterna 32–42).

- 46 Vad beträffar dom av den 19 april 2016, DI (C-441/14, EU:C:2016:278), som den hänskjutande domstolen har hänvisat till, påpekade EU-domstolen i punkterna 35–37 i nämnda dom att det är principen om förbud mot diskriminering på grund av ålder och inte det direktiv som utgör ett konkret uttryck för denna generella princip på området för anställning och arbete – nämligen rådets direktiv 2000/78/EG av den 27 november 2000 om inrättande av en allmän ram för likabehandling i arbetslivet (EGT L 303, 2000, s. 16) – som ger enskilda en subjektiv rättighet som kan åberopas som sådan och som innebär en skyldighet för nationella domstolar att, även i tvister mellan enskilda, underlåta att tillämpa nationella bestämmelser som strider mot denna princip, för det fall de anser sig sakna möjlighet att garantera en konform tolkning av dessa nationella bestämmelser.
- 47 Till stöd för denna tolkning erinrade EU-domstolen bland annat i punkt 22 i dom av den 19 april 2016, DI (C-441/14, EU:C:2016:278) om att principen om förbud mot diskriminering på grund av ålder kommer till uttryck i olika internationella instrument och medlemsstaternas gemensamma konstitutionella traditioner och att principen, som nu är stadfäst i artikel 21 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna, ska anses som en allmän unionsrättslig princip.
- 48 Den situation som aktualiseras i det nationella målet skiljer sig emellertid från det mål som ledde fram till dom av den 19 april 2016, DI (C-441/14, EU:C:2016:278) såvitt som artikel 1 i tredje direktivet – vilket den nederländska regeringen och Europeiska kommissionen har påpekat – inte kan anses vara ett uttryck för en allmän unionsrättslig princip.
- 49 Det följer av vad som anförts ovan att en nationell domstol – vid vilken det har anhängiggjorts en tvist mellan enskilda och för vilken det är omöjligt att tolka bestämmelser i den nationella rätten på ett sätt som är förenligt med ett direktiv – inte med unionsrätten som enda stöd är skyldig att underlåta att tillämpa bestämmelser i sin nationella rätt som strider mot bestämmelserna i detta direktiv vilka uppfyller alla nödvändiga förutsättningar för att ha direkt effekt och således utvidga möjligheten att åberopa en bestämmelse i ett direktiv som inte har införlivats eller har införlivats felaktigt till att även gälla rättsförhållanden mellan enskilda.
- 50 Denna slutsats påverkas inte av dom av den 28 mars 1996, Ruiz Bernáldez (C-129/94, EU:C:1996:143) eller dom av den 30 juni 2005, Candolin m.fl. (C-537/03, EU:C:2005:417), till vilka den hänskjutande domstolen har hänvisat. I dessa domar prövade EU-domstolen nämligen tolkningen av tillämpliga unionsrättsliga bestämmelser utan att pröva frågan om möjligheten att åberopa ett direktiv mot en enskild.
- 51 Slutsatsen i punkt 49 ovan påverkas inte heller av dom av den 30 april 1996, CIA Security International (C-194/94, EU:C:1996:172) och dom av den 26 september 2000, Unilever (C-443/98, EU:C:2000:496), till vilka Irland har hänvisat.
- 52 I de nationella mål som ledde fram till dessa domar var det frågan om en specifik situation, nämligen antagandet av nationella tekniska föreskrifter i strid med procedurmässiga skyldigheter om anmälan och uppskjutande av antagande som föreskrivs i rådets direktiv 83/189/EEG av den 28 mars 1983 om ett informationsförfarande beträffande tekniska standarder och föreskrifter (EGT L 109, 1983, s. 8; svensk specialutgåva, område 13, volym, 12, s 154).
- 53 I en sådan specifik situation slog domstolen fast att dessa nationella tekniska föreskrifter inte var tillämpliga i en tvist mellan enskilda, eftersom den omständigheten att de skyldigheter som följer av direktiv 83/189 inte hade iakttagits utgjorde ett "väsentligt förfarandefel" när den ifrågavarande medlemsstaten antog nämnda regler och att det berörda direktivet, vilket varken tillerkände rättigheter eller ålade enskilda skyldigheter, inte definierade det materiella innehållet i den rättsregel vilken den nationella domstolen skulle lägga till grund för avgörandet i det mål som har anhängiggjorts vid den med följd att rättspraxis om avsaknad av möjlighet att i tvister mellan enskilda kunna åberopa ett direktiv som inte hade införlivats inte var relevant i en sådan situation (se, för ett

liknande resonemang, dom av den 30 april 1996, *CIA Security International*, C-194/94, EU:C:1996:172, punkt 48, och dom av den 26 september 2000, *Unilever*, C-443/98, EU:C:2000:496, punkterna 44, 50 och 51).

- 54 Det nationella målet avser emellertid inte en sådan situation som beskrivits i de två föregående punkterna i denna dom. Eftersom artikel 1 i tredje direktivet föreskriver en skyldighet att genom ansvarsförsäkring för motorfordon ersätta alla personskador som drabbar alla passagerare med undantag av föraren vid fordonets framförande, anger bestämmelsen det materiella innehållet i en rättsregel och omfattas följaktligen av tillämpningsområdet för EU-domstolens praxis enligt vilken det i en tvist mellan enskilda inte är möjligt att åberopa ett direktiv som inte har införlivats eller har införlivats felaktigt.
- 55 Mot bakgrund av samtliga ovan angivna skäl kan följande slutsats dras. Den hänskjutande domstolen, som i det nationella målet finner det omöjligt att tolka section 65.1 a i 1961 års lag och artikel 6 i 1962 års förordning i överensstämmelse med artikel 1 i tredje direktivet, för att kunna avgöra om David Smith hade rätt att begära ersättning av FDB för den skada han åsamkats på grund av den trafikolycka som utgör bakgrunden till detta mål, inte enbart med stöd av denna bestämmelse i tredje direktivet var skyldig att underlåta att tillämpa dessa nationella bestämmelser eller en undantagsklausul, som enligt nämnda nationella bestämmelser ingick i det försäkringsavtal som Philip Meade hade tecknat och således utvidga möjligheten att åberopa ett direktiv i rättsförhållanden mellan enskilda.
- 56 Efter denna precisering erinrar EU-domstolen om att i en sådan situation som i det nationella målet kan den part som åsamkats skada av att den nationella rätten inte är förenlig med unionsrätten eller en person som har inträtt i denna parts rättigheter dock åberopa den praxis som följer av dom av den 19 november 1991, *Francovich m.fl.* (C-6/90 och C-9/90, EU:C:1991:428) för att i förekommande fall av medlemsstaten få ersättning för den skada som åsamkats (se, analogt, dom av den 19 april 2007, *Farrell*, C-356/05, EU:C:2007:229, punkt 43, och dom av den 24 januari 2012, *Dominguez*, C-282/10, EU:C:2012:33, punkt 43).
- 57 Mot bakgrund av samtliga ovanstående omständigheter ska tolkningsfrågan besvaras enligt följande:
- Unionsrätten, särskilt artikel 288 FEUF, ska tolkas så, att en nationell domstol – vid vilken det har anhängiggjorts en tvist mellan enskilda och för vilken det är omöjligt att tolka bestämmelserna i sin nationella rätt, vilka strider mot en bestämmelse i ett direktiv som uppfyller alla nödvändiga förutsättningar för att ha direkt effekt, på ett sätt som är förenligt med sistnämnda bestämmelse – inte med unionsrätten som enda stöd är skyldig att underlåta att tillämpa dessa nationella bestämmelser eller en klausul som i överensstämmelse med dessa bestämmelser ingår i ett försäkringsavtal.
 - I en sådan situation som i det nationella målet kan den part som har åsamkats skada på grund av att den nationella rätten inte är förenlig med unionsrätten eller den person som har inträtt i denna parts rättigheter dock åberopa den rättspraxis som följer av dom av den 19 november 1991, *Francovich m.fl.* (C-6/90 och C-9/90, EU:C:1991:428) för att av medlemsstaten få ersättning för den skada som åsamkats.

Rättegångskostnader

- 58 Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i målet vid den nationella domstolen utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den nationella domstolen att besluta om rättegångskostnaderna. De kostnader för att avge yttrande till domstolen som andra än nämnda parter har haft är inte ersättningsgilla.

Mot denna bakgrund beslutar domstolen (stora avdelningen) följande:

Unionsrätten, särskilt artikel 288 FEUF, ska tolkas så, att en nationell domstol – vid vilken det har anhängiggjorts en tvist mellan enskilda och för vilken det är omöjligt att tolka bestämmelserna i sin nationella rätt, vilka strider mot bestämmelserna i ett direktiv som uppfyller alla nödvändiga förutsättningar för att ha direkt effekt på ett sätt som överensstämmer med sistnämnda bestämmelse – inte, med unionsrätten som enda stöd, är skyldig att underlåta att tillämpa dessa nationella bestämmelser eller en klausul som i överensstämmelse med dessa nationella bestämmelser ingår i ett försäkringsavtal.

I en sådan situation som i det nationella målet kan den part som har åsamkats skada av att den nationella rätten inte är förenlig med unionsrätten eller den person som har inträtt i denna parts rättigheter dock åberopa den rättspraxis som följer av dom av den 19 november 1991, Francovich m.fl. (C-6/90 och C-9/90, EU:C:1991:428), för att av medlemsstaten få ersättning för den skada som åsamkats.

Underskrifter